

Sosyal Sermaye ve Büyüme-Çevre Ödünleşimi: Mikro ve Makro Etkiler

Özge Erdölek Kozal¹

Erol Türker Tümer²

Elif Korkmaz Tümer³

Sosyal Sermaye ve Büyüme-Çevre Ödünleşimi: Mikro ve Makro Etkiler	Social Capital and Growth-Environment Trade-Off: Micro and Macro Effects
<p>Öz</p> <p>Bu çalışma, sosyal sermayenin, bireylerin büyüme-çevre ödünleşimi konusundaki tutumlarını nasıl etkilediğini sosyo-ekonomik/demografik ve makroekonomik değişkenleri dikkate alarak analiz etmektedir. 47 ülke için Dünya Değerler Araştırması (Etap-7, N: 53,155) verilerinin lojistik regresyon modelleri kullanılarak analiz edildiği çalışmada, çevre örgütlerine ve gönüllü kuruluşlara üye olmanın bireylerin çevreyi önceliklendirme olasılığını artırdığı bulunmuştur. Ayrıca sonuçlar kadınların, gençlerin, yüksek eğitimlilerin ve sol görüşlü bireylerin çevreyi önceliklendirme olasılıklarının daha yüksek olduğunu; çocuk sahibi olmanın ve kentte yaşamının ise büyüme önceliklendirme olasılığını artırdığını göstermektedir. Son olarak, düşük işsizlik oranı, yüksek gelir düzeyine ve düşük emisyon oranına sahip ülkelerde, bireylerin çevreyi büyümeye tercih ettikleri bulunmuştur.</p>	<p>Abstract</p> <p>This paper analyzes how social capital affects individuals' attitudes towards the growth-environment trade-off, considering socio-economic/demographic and macroeconomic variables. Logistic regression model estimations based on World Values Survey (Wave-7, N: 53.155) data for 47 countries show that being a member of environmental organizations and voluntary organizations increases the likelihood of prioritizing the environment. Moreover, the results suggest that women, young people, those with higher levels of education, and left-wing individuals are more likely to prioritize the environment. Conversely, having children and residing in urban areas are found to increase the likelihood of prioritizing economic growth. Finally, it is found that individuals in countries with low unemployment rates, high-income levels, and low emission rates prefer the environment over economic growth.</p>
<p>Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme, Çevrenin Korunması, Gönüllü Organizasyonlara Üyelik, Lojistik Regresyon</p>	<p>Keywords: Economic Growth, Environmental Protection, Membership of Voluntary Organizations, Logistic Models</p>
<p>JEL Kodları: O40, Q56, Z13</p>	<p>JEL Codes: O40, Q56, Z13</p>

<p>Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı</p>	<p>Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.</p>
<p>Yazarların Makaleye Olan Katkıları</p>	<p>Giriş: 2 ve 3. Yazar, Literatür: 1. Yazar, Ampirik Analiz: 2 ve 3. Yazar, Bulgular: 1. Yazar, Sonuç ve Tartışma: 1.,2. ve 3. Yazar tarafından yazılmıştır.</p>
<p>Çıkar Beyanı</p>	<p>Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.</p>

¹ Araş. Gör. Dr., Ege Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, ozge.kozal@ege.edu.tr

² Araş. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İktisat Bölümü, turker.tumer@deu.edu.tr

³ Araş. Gör. Dr., Ege Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, elif.korkmaz@ege.edu.tr

1. Giriş

Ekonomik büyümenin sağlanması, ana akım iktisat kuramları tarafından zenginleşmenin ve bireylerin yaşam koşullarını iyileştirmenin bir ön koşulu olarak kabul edilmiştir. Nitekim, İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte izlenen sanayileşme politikaları ve uygulanan kalkınma stratejileri küresel ekonomide büyümenin ivmelenmesine neden olmuştur (Jones ve Vollrath, 2013: 12). Ancak, yaşanan bu hızlı büyüme süreci birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Artan dünya nüfusu ve sanayileşme başta olmak üzere pek çok alanda görülen “büyük hızlanma”, doğal kaynakların hızla tükenmesine ve çevrenin kirlenmesine neden olarak ekolojik düzenin bozulmasına ve küresel çapta bir iklim değişikliği sürecine girilmesine yol açmıştır. Son yıllarda insan yaşamı üzerindeki etkileri giderek daha da hissedilir olmaya başlayan çevresel problemler, sosyal bilimciler, sivil toplum ve politikacılar tarafından da büyüme odaklı ekonomik politikaların giderek artan biçimde sorgulanmasına neden olmuştur. Bu tartışmaların bir sonucu olarak da 1990’lı yıllarda, ekonomik büyümenin sağlanması ve çevresel tahribat arasındaki ödünleşimin boyutları hem ulusal hem de uluslararası düzeyde en önde gelen gündem maddelerinden biri olmaya başlamış ve kalkınma stratejilerinin, çevre kirliliği, iklim değişikliği ve sürdürülebilirlik kavramları kapsamında yeniden gözden geçirilmesini hızlandırmıştır (Mishan, 1967; Meadows vd., 1972; Schummacher, 1973; Beckerman, 1992; Raworth, 2019).

Bu gelişmelere paralel olarak, çevre ve büyüme arasındaki ilişkinin teorik ve ampirik olarak incelenmesi, sosyal bilimler literatürünün en çok çalışılan alanlarından biri haline gelmiş; büyüme ve çevre arasındaki ilişkiyi ele alan geniş ve kapsamlı bir literatür ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalar incelendiğinde, çalışmaların genellikle ülke ya da bölge düzeyinde makroekonomik değişkenlere odaklandığı görülmektedir (Gradus ve Smulders, 1993; Den Butter ve Verbruggen, 1994; Van den Bergh ve Verbruggen, 1999; Kågeson, 2012; Lin vd., 2018; Hassan vd., 2019; Bekun vd., 2021; Liu, vd. 2022). Makro düzeyde büyüme, doğal kaynak kullanımı, kentleşme, kişi başına gelir artışı, ticaret, karbon salınımı, ekolojik ayak izi gibi değişkenlere odaklanan bu çalışmalarda, bireylerin büyüme ve çevre ödünleşimi konusundaki tutumlarını belirleyen faktörler analize dahil edilmemektedir. Özellikle iklim değişikliği sürecinin bir aciliyet biçimini aldığı son yıllarda sivil toplumun iklim değişikliği politikaları üzerindeki etkileri daha sık tartışmaya başlandığından, bireylerin iklim değişikliği konusundaki tutumlarının belirleyicilerine odaklanan çalışmalar da artmaya başlamıştır. Bu çalışmalarda, Dünya Değerler Araştırması (WVS)⁴, Dünya Gallup Anketi (WGP)⁵, Avrupa Sosyal Taraması (ESS)⁶ gibi örneklem hacmi yüksek ve aynı zamanda güvenilir veri kaynaklarının bu konu ile ilgili birey temelli verileri toplamaya/yayınlamaya başlaması önemli bir itici güç olmuştur. Bu önemli veri kaynakları üzerine inşa olan literatürde de çalışmaların çoğu zaman yalnızca bireylere özgü belirli demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri (yaş, cinsiyet, eğitim durumu, gelir vb.) dikkate aldığı görülmektedir. Bu da toplumsal faktörlerin, sosyal ağların ve ilişkilerin bireysel tutum ve davranışlar üzerindeki etkilerinin göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Ancak sosyal kimlik kuramı, çeşitli grup ve kuruluşlarla etkileşimde bulunmanın bireylerin tercihlerini doğrudan etkilediğini, dolayısıyla bu tür sosyal ağlara dahil olan bireylerin çevre gibi dayanışma ve empati gerektiren toplumsal konuları önceliklendirme noktasında daha istekli olduklarını ileri sürmektedir (Tucker, 1978; Brieger, 2019; Frank vd., 2000; Reese vd., 2015; Smith ve Wiest, 2005). Bu açıdan bakıldığında, tercihleri şekillendirmede böylesine kritik bir role sahip olan

⁴ Dünya Değerler Araştırması ile ilgili detaylı bilgi için bkz: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>

⁵ Dünya Gallup Anketi ile ilgili detaylı bilgi için bkz: <https://www.gallup.com/178667/gallup-world-poll-work.aspx>

⁶ Avrupa Sosyal Taraması ile ilgili detaylı bilgi için bkz: <https://www.europeansocialsurvey.org/>

sosyal ilişkilerin, çevre-büyüme ödünleşimindeki tutumları nasıl etkilediğinin genellikle analiz dışında bırakılması literatürde önemli bir boşluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıdaki tartışmalardan yola çıkarak, bu çalışma sosyal sermaye ve kimliğin, bireylerin çevre-büyüme ödünleşimine ilişkin tercihlerini nasıl şekillendirdiğini araştırmaktadır. Bu kapsamda, sosyo-ekonomik/demografik faktörler ve makroekonomik değişkenler de dikkate alınarak bireylerin çevre örgütleri ve gönüllü kuruluşlarla olan ilişkilerinin çevre-büyüme tercihlerine olan etkisi incelenmektedir. Çalışmada, Dünya Değerler Araştırması'nın (WVS) en son yayınlanan 7. Etap verileri (2017-2022, Versiyon 5) ikili lojistik regresyon modelleri ile analiz edilmektedir. Bu çalışma, uyguladığı ampirik strateji, kullandığı veri seti ve ortaya koyduğu sonuçlar bakımından sosyal sermaye ve çevre literatürüne birçok farklı açıdan katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. İlk olarak, çalışma sosyal sermaye değişkenlerinin yanı sıra hem birey temelli hem de makro düzeydeki verileri kullanarak bütünleşik bir analiz sunmaktadır. Bu açıdan, literatürdeki önceki çalışmalar ile karşılaştırıldığında bireysel tercihlerin belirleyicilerine ilişkin daha kapsamlı ve detaylı bir analiz sunmaktadır. İkinci olarak, çalışmada WVS'nin yayınladığı en güncel verileri kullanılmıştır. Analizlerde ele alınan dönem, hem iktisadi bir durgunluğun izlendiği COVID dönemini hem de iklim aciliyetinin ilan edildiği⁷ bir süreci kapsamaktadır. Çevresel sorunların daha da ön plana çıktığı ve bunun küresel bir ekonomik durgunluk dalgasıyla kesiştiği bu dönemde, bireylerin ekonomik öncelikler ile çevresel öncelikleri arasındaki tercihlerini belirleyen faktörleri incelemenin sürdürülebilirlik tartışmalarına ve çevresel yönetim literatürüne önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir (Aktar vd., 2021). Son olarak, araştırmada ortaya konan sonuçlar, sosyal sermaye bileşenlerinin çevre konusundaki tercihler üzerindeki rolüne ilişkin ampirik bir temel sağlamaktadır. Son yıllarda, sosyal iletişim ağlarının, toplumsal normların ve güvenin çevre ile ilişkisini inceleyen çalışmaların artmasına rağmen, grup aidiyetinin büyüme-çevre ödünleşimi üzerindeki etkisi, ya da bu sürecin temel belirleyicilerinin neler olduğuna dair ampirik kanıtların yetersiz olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, bu çalışma sosyal sermaye ve kimlik kuramının ileri sürdüğü hipotezlere dair sunduğu ampirik kanıtlar ile önemli bir boşluğu doldurarak literatüre katkı sağlamaktadır.

Çalışmanın geri kalan kısmı şu şekilde düzenlenmiştir. Giriş bölümünü takip eden ilk bölümde konuya ilişkin literatür özeti sunulmaktadır. İkinci bölümde, analizlerde kullanılan veri seti ve model tanıtılırken, üçüncü bölümde regresyon modeli tahminlerinden elde edilen ampirik bulgular paylaşılmıştır. Son bölümde ise ampirik bulguların genel değerlendirilmesi yapılarak ve bu sonuçların işaret ettiği politika çıkarımları tartışmaya açılmıştır.

2. Literatür

Bireylerin ekonomik büyüme ve çevre ödünleşimine ilişkin tercihlerine etki eden bireysel ve makroekonomik faktörleri ele alan oldukça geniş bir literatür bulunmaktadır. Bu literatür temel olarak üç ana başlıkta incelenebilir. Bunlardan ilki 1960'lı yılların sonunda gezegensel kısıtların ve büyümeyi sınırlayan faktörlerin ele alındığı makro temelli çalışmalardır. Bu çalışmalar kısaca, 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan hızlı sanayileşme ve büyüme sürecinin çevre ve kaynaklar üzerinde oluşturduğu baskı nedeniyle sürdürülemez olduğunu ortaya koymakta ve 1990'lı yıllarda giderek önem kazanan sürdürülebilir kalkınma yaklaşımına kılavuzluk

⁷ İklim aciliyeti bilim insanları tarafından iklim değişikliğine dair endişe verici eğilimlerin acil önlem alınmasını gerekli kıldığı yönündeki ortak bir anlaşmayı ifade etmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Ripple, W. J., Wolf, C., Newsome, T. M., Barnard, P., Moomaw, W. R., & Grandcolas, P. (2020). World scientists' warning of a climate emergency. *BioScience*, 70(1), 8-12.

etmektedir (Mishan, 1967; Meadows vd.,1972; Hirsch, 1977; Schummacher, 1973; Beckerman, 1992). Ancak bu çalışmanın amaçları doğrultusunda bu bölümde makro faktörlere odaklanan ilgili literatürü detaylandırmak yerine birey temelli faktörleri ele alan iki ana yaklaşım üzerinde durulacaktır. Bu iki yaklaşımdan ilki büyüme-çevre ödüneleşiminde bireylerin tutumlarına ilişkin sosyo-ekonomik ve demografik faktörleri ele alan teorik ve ampirik literatürdür. İkincisi ise kişilerin çevreye ilişkin tutumlarının sosyal ağlar ve etkileşimler tarafından şekillendiğini öne süren sosyal sermaye literatürüdür.

Sosyo-Ekonomik ve Demografik Faktörlere İlişkin Literatür

Literatürde, bireylerin büyüme-çevre ödüneleşimindeki tutumlarını ekonomik ve demografik değişkenlere odaklanarak inceleyen çalışmalarda, yaş, eğitim durumu, politik görüş, yerleşim yeri, cinsiyet, gelir, sosyal sınıf gibi temel değişkenler kullanılmaktadır. Ancak konuya bir bütün olarak bakıldığında, bireylerin çeşitli konularla ilgili değerler kümesinin nasıl oluştuğu ve değiştiği tartışmalarının, değer değişim teorileri kapsamında ele alındığı görülmektedir. Bu alandaki en önemli çalışmaların başında Inglehart'ın (1977, 1995) çalışmaları gelmektedir. Inglehart (1977, 1995), gelişmiş toplumlarda kişilerin bireysel özgürlükler, yaşam kalitesi ve çevrenin korunması gibi değerlere ilişkin kaygılara sahip olabilmesi için öncelikle güvenlik, barınma ve temel yaşam standartları ile ilgili "materyalist" endişelerden uzaklaşması gerektiğini savunmaktadır. Buna göre, ekonomik değerler karşısında çevrenin korunmasının önceliklendirilmesi ancak "post-materyalist" evreye geçebilmiş bireylerde ya da topluluklarda söz konusu olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Inglehart'ın (1977) yaklaşımı Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde tanımladığı (1973[1943]) aşamalara paralel bir yapıya sahiptir. Çünkü, bilindiği üzere Maslow'a göre insan ihtiyaçları piramidinin en alt basamaklarında beslenme, barınma ve güvenlik gibi temel ihtiyaçlar bulunurken, piramidin üst basamaklarına doğru çıkıldıkça kişinin değer görme ihtiyacı ve kendini gerçekleştirme gibi post-materyalistik arayışlar/ihtiyaçlar ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, çevre ile ilgili kaygıların da ancak ilk basamaklarda yer alan fiziksel ve güvenliğe dair ihtiyaçlar sağlandıktan sonraki aşamalarda ortaya çıkması beklenmektedir.

Literatürde, bu teorik yaklaşımı ve varsayımlarını konu alan çeşitli ampirik çalışmalar bulunmaktadır. Inglehart'ın (1977) öncü çalışması, Avrupa Topluluk Araştırması (European Community Survey) verilerini kullanarak çevresel farkındalığın ve duyarlılığın yaş, iş durumu, siyasi görüş gibi temel faktörlere göre değişebileceğini, ancak bu birey temelli farklılıkların sadece ülkeler belirli bir gelişmişlik seviyesini yakaladıktan sonra gözlemlenebileceğini göstermektedir. Benzer şekilde Abramson ve Inglehart'da (1994) yaptıkları ampirik çalışmada, kişi başına düşen milli gelir ile post-materyalistik değerler arasında yüksek bir korelasyon tespit etmişlerdir. Daha güncel bir çalışmada ise Franzen ve Meyer (2010), gelir düzeyi arttıkça insanların çevresel konulara daha fazla ilgi gösterme eğiliminde olduğunu belirtmektedir. Ekonomik koşulların, post-materyalistik değerlere bu doğrudan etkilerinin yanı sıra dolaylı etkilerini inceleyen bazı çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin, Wroe (2015) ekonomik açıdan güvencesiz bireylerin siyasi güven düzeylerinin daha düşük olduğunu, bunun da hükümetlerin ortaya koyduğu yeşil politikaları kabul etme ve destekleme konusunda isteksizliğe neden olduğunu vurgulamaktadır. Kayser ve Grafstrom (2016) ile Abu-Chadi ve Kayser (2017) ise, seçmenlerin ekonomik koşullara bağlı olarak farklı politik konulara öncelik verdiğini göstermektedir. Bu çalışmalar, ekonomik durgunluk yaşandığında, seçmenlerin genellikle işsizlik ödenekleri ve vergi indirimleri gibi hızlı sonuç veren ve maddi faydaları odağına alan konulara öncelik verme eğiliminde olduklarını; çevre koruma gibi uzun vadeli ve maddi olmayan

faidaları olan konulara ilişkin desteklerinin ise azaldığını ortaya koymaktadır. Buna göre, çevre ve çevrenin korunması gibi konular vatandaşlar tarafından bir tür "lüks mal" olarak değerlendirilmektedir.

Gelir ve çevrenin korunmasını büyümeye tercih etme arasındaki pozitif korelasyonu, ya da çevrenin lüks bir mal olarak ele alınabileceği görüşünü desteklemeyen bulgulara ulaşan çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, Brechin ve Kempton (1994) ile Dunlap ve Mertig (1997) kişi başına düşen gelir ile çevresel farkındalık ve çevre için duyulan endişe arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Bu iki çalışma, özellikle sanayileşmemiş bölgelerde çevreye ilişkin önceliklerin ve çevresel farkındalığın giderek artmasının Inglehart'ın post-materyalist değerler yaklaşımı ile uyumadığını vurgulamaktadır. Dahası, bu bulgular önceki çalışmalarda öne sürülen çevrenin bir "lüks mal" olduğu argümanı ile de çelişmektedir (Martinez-Alier, 1995; Kayser ve Grafstrom, 2016; Abu-Chadi ve Kayser, 2017). Aynı doğrultuda, ekonomik kalkınma ve çevresel endişenin mikro ve makro belirleyicilerini ele aldıkları çalışmada Givens ve Jorgensen (2011) de, ulusal refah düzeyi artışının çevresel endişe ile negatif ilişkili olduğunu bulmuştur.

Bu alanda yapılan en güncel çalışmalardan birinde ise Escario vd. (2022), COVID-19 dönemindeki Avrobarometre (Eurobarometer) verilerini kullanarak bireylerin çevresel tutumlarının belirleyicilerini analiz etmiştir. Çalışma, belirli sosyo-demografik özelliklere sahip vatandaşların (örneğin, kadınların, gençlerin ve yaşlıların, daha yüksek sosyal statüye sahip ve yüksek eğitilmiş bireylerin), uzun vadeli altüst politikaları tercih etmeye daha eğilimli olduklarını ortaya koymaktadır. Bu durum, bu tür özelliklerin daha yüksek yaşam kalitesi, sosyal ağlara daha çok katılım ve daha yüksek etik değerlere sahip olmak ile bağlantılı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede bulgular, çevresel endişenin, insanların ekonomik büyüme gibi kısa vadeye odaklanan konuların ötesini görmelerini sağlayan değerlerle ilişkili olduğu hipotezi ile uyumludur (Escario vd., 2020; Meeusen, 2014). Bir başka çalışmada ise Kenny (2020), 2008 ekonomik krizinin çevre-büyüme ödünleşimi üzerindeki etkisini WVS (2004-2014) veri setini kullanarak analiz etmektedir. Birey temelli sosyo-demografik belirleyicilerin yanı sıra, temel makro değişkenlerin (işsizlik, büyüme oranı ve kişi başına düşen milli gelir) etkilerinin analiz edildiği bu çalışmada, işsizlik oranındaki artışın çevrenin korunmasının önceliklendirilmesi üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan, büyüme oranı veya milli gelirin ise büyüme-çevre ödünleşimi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Özetle, çalışmada ekonomik krizin bireysel zenginlik ile çevrenin önceliklendirilmesi arasındaki ilişkiyi değiştirmediği sonucuna varılmıştır. Son olarak, Asai vd. (2022), OECD ülkelerinde büyüme-çevre ödünleşimine ilişkin tercihleri etkileyen faktörleri inceledikleri çalışmalarında, son 40 yılda bireylerin makro düzeyde daha çevre yanlı tutumlar benimsemediğini ortaya koymuşlardır. Dahası, bireylerin çevreyi mi yoksa büyümeyi mi önceliklendireceği konusundaki tercihlerinin işsizlik gibi dönemsel faktörlerden önemli ölçüde etkilediği sonucuna ulaşılmış, işsizlik oranı ile çevrenin büyüme karşısında önceliklendirilmesi arasında tüm sosyo-ekonomik gruplarda güçlü bir negatif ilişki bulunmuştur. Ancak, daha az eğitilmiş veya düşük gelirli bireylerin, diğerlerine kıyasla büyümeyi çevrenin korunmasına tercih etme olasılıkları daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bu da ekonomik değişimlerin olumsuz sonuçlarına karşı daha kırılgan olan grupların, kısa dönemli hedefleri, yani büyümeyi, daha yüksek oranda tercih etme eğiliminde olduklarına işaret etmektedir. Son olarak Kozal (2023) Dünya Değerler Araştırması 7. Etap verilerinden hareketle Türkiye’de büyüme-çevre ödünleşimini etkileyen birey temelli belirleyicileri analiz etmiş, Türkiye örneklemini için çevrenin

bir lüks mal olarak kabul edilebileceği görüşünü destekleyici bulgulara ulaşmıştır. Maddi refah ve yaşam memnuniyeti arttıkça, bireylerin çevreyi büyüme karşısında önceliklendirme olasılıkları artmaktadır. Buna ek olarak, çalışmada referans gruplara kıyasla 60 yaşın üzerindeki bireylerin, yarı zamanlı çalışanların ve emeklilerin, kendini dindar olarak tanımlamayanların, yüksek eğitilmiş, daha fazla çocuğu olanların ve sol ideolojiye sahip olanların ekonomik büyüme yerine çevresel korumaya öncelik verme eğiliminde oldukları, diğer taraftan yerleşim yerine (kent-kır dikotomisi) veya cinsiyete dayalı farklılıkların ise istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Değer Değişimi ve Sosyal Sermaye Literatürü

Son yıllarda çevre sorunlarının insan hayatı üzerindeki etkilerinin artış göstermesiyle birlikte bireylerin çevresel farkındalığını ve çevre yanlısı tutumlarını etkileyen faktörleri inceleyen çalışmaların sayısında da önemli bir artış kaydedildiği görülmektedir. Ancak bu çalışmaların büyük çoğunluğunda sadece bireylerin demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri ile yaşadıkları ülkelerin makro-ekonomik koşulları analize dahil edilmektedir. Diğer taraftan, bireylerin genel tutum ve davranışlarını şekillendiren politik kurum algısını ya da sosyal sermaye bileşenlerini (güven, grup katılımı ve kolektif bilinci oluşturan diğer unsular gibi) ele alan görece az sayıda çalışma bulunmaktadır (Tümer vd. 2023; Franzen ve Vogl, 2013; Fairbrother, 2019; Smith ve Mayer, 2018). Bu çalışmalarda da genellikle bireyin topluluk, ulus ve dünya gibi daha büyük sosyal birimlerle olan kimlik bağının nasıl şekillendiği konusu dikkate alınmamaktadır. Oysa Brieger (2019), bireyin diğer sosyal birimlerle ilişki biçimlerinin (grup aidiyeti, ülke aidiyeti, dünya kimliği gibi), özellikle grup içi ve/veya gruplar arası dayanışmayı ve empatiyi güçlendirdiğini vurgulamaktadır. Bu sebeple, belirli gruplarla ilişki içerisinde bulunmanın bireylerin çevre gibi toplumsal konulardaki tutum ve davranışlarını şekillendirmede önemli bir rol oynaması beklenmektedir.

Bir bireyin benlik kavramı, sosyal kimliği ve kişisel kimliği olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Bunlardan kişisel kimlik, bireyin yeteneklerini, uzmanlık alanlarını ve karakter özelliklerini ifade ederken, sosyal kimlik ise bireyin ait olduğu sosyal grubun üyesi olmasından kaynaklanan kimlik duygusunu/özelliklerini belirtmektedir (Tajfel ve Turner, 1979; Luchtanen ve Crocker, 1992). Sosyal kimlik kuramına göre bir sosyal grubun üyesi olmak, bireyleri, grubun yaşam koşullarını iyileştiren bir şekilde davranmaya motive etmekte, grubun refahı ve çıkarına hizmet eden eylemlere katılma isteğini güçlendirmektedir (Reese vd., 2015). Bir başka ifade ile, bireyler, politik organizasyonlar, çevre grupları, yardım kuruluşları gibi çeşitli gruplara üye olduklarında çevresel sorunların önceliklendirilmesi gibi sosyal konularda da daha aktif bir tutum sergilemeye yatkın olmaktadır (Tucker, 1978; Frank vd., 2000; Smith ve Wiest, 2005). Yapılan az sayıda çalışma, güçlü bir sosyal kimliğin çevresel tahribat ile ilgili duyulan endişeyi arttırdığına dair ampirik kanıtlar sunmaktadır. Örneğin, Fielding vd. (2008) çevresel örgütlere üyelik ile daha güçlü bir çevreci kimlik ve çevresel aktivizm arasında pozitif bir ilişki bulunduğuna işaret etmektedir. Brieger (2019) ise, sosyal kimliğin yaygın olduğu ülkelerde bireylerin çevreyle ilgili tutum ve davranışlarını belirleyen iki temel etki olduğuna işaret etmektedir. Bunlardan ilki, sosyal kimliğin yoğun olduğu ülkelerde kişilerin grup aidiyet düzeyleri düşük olsa dahi çevresel korumaya destek verme motivasyonlarını yukarıya çeken “asansör etkisi”dir. İkincisi ise, halihazırda kişisel olarak çevreyi korumaya istekli olan bireylerin bu tercihleri sosyal çevreleri tarafından desteklediğinde, daha motive olmalarını sağlayan “amplifikatör etkisi”dir. Bu çalışmada yapılan analizler bireysel ve ulusal düzeyde her iki etkinin de çevrenin önceliklendirilmesi adına önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Kısaca özetlemek gerekirse, mevcut sosyal sermaye literatürü bireylerin çevre-büyüme ödünleşimine ilişkin yaklaşımının sosyal ağlar ve kurdukları ilişkiler tarafından etkilendiğine/belirlendiğine işaret etmektedir. Bu kapsamda, sosyal sermayenin en önemli bileşenlerinden olan grup üyeliğinin bu tutuma nasıl etki ettiği önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, ilgili literatür incelendiğinde, bireylerin gönüllü kuruluşlara ve çevresel gruplara üyeliklerinin, büyüme ve çevreyi önceliklendirme tutumları üzerindeki etkisinin kapsamlı bir şekilde ele alınmadığı ve ampirik kanıtların yetersiz olduğu görülmektedir. Bu sebeple, bu çalışma çevre-büyüme ödünleşimine etki eden birey temelli ve makro düzeydeki faktörlerin yanı sıra sosyal kimliğin ve sermayenin bu ödünleşimdeki rolünü inceleyerek ilgili literatüre ve politika tartışmalarına katkı yapmayı amaçlamaktadır.

3. Ampirik Analiz

3.1. Veri Seti

Bu çalışma temelinde, büyüme-çevre ödünleşimini etkileyen bireysel ve makro düzeydeki faktörleri analiz etmekte, odak noktasına da bir sosyal sermaye bileşeni olarak gönüllü organizasyonlara üyeliği almaktadır. Bu kapsamda, bireylere ait cinsiyet, yaş, eğitim, iş durumu, refah algısı ve politik görüş gibi sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerin yanı sıra ülkelerin milli gelir, işsizlik ve emisyon oranları gibi makroekonomik ve çevresel göstergeleri dikkate alınmıştır. Sosyal kimliğin çevrenin önceliklendirilmesi üzerindeki etkisinin incelenebilmesi için ise bireylerin çeşitli çevresel örgütlerle ve gönüllü kuruluşlarla olan ilişkilerine ait veriler kullanılmıştır.

Büyüme-çevre ödünleşimini belirleyen faktörlerin analiz edilmesinde, yalnızca ülke düzeyinde toplulaştırılmış makro verilere odaklanmak, teknik olarak yaş, cinsiyet, siyasi görüş, çocuk sayısı gibi sosyo-ekonomik ve demografik değişkenlerin tutumlar üzerindeki etkilerinin ayrıştırılmasına olanak tanımamaktadır. Dolayısıyla, daha geniş bir örnekleme sahip birey düzeyindeki verilerle yapılan analizler toplulaştırılmış verilerin karşılaştığı bazı temsil zorluklarının üstesinden gelinebilmesini sağlamaktadır. Bu kapsamda, bu çalışmada hem birey temelli hem de ülke düzeyindeki veriler kullanılarak, sosyo-ekonomik ve demografik farklarla beraber, ülkelerdeki makro ekonomik görünümün bireysel tercihlere etkisi incelenmiştir.

Çalışmada, WVS'nin en son yayınlanan 7. Etap verileri kullanılmıştır. Bu veri seti 2017-2022 döneminde yaklaşık olarak yüz ülkede uygulanan bireysel anket sonuçlarına dayanmaktadır ve yaş, cinsiyet, medeni hal vb. sosyo-demografik özellikler ile bireysel değerler ve inançlara ilişkin geniş kapsamlı bilgiler sunmaktadır (Haerpfer vd., 2022). Bunun yanı sıra, yapılan anket bireylerin çevre örgütlerine ve gönüllü kuruluşlara üyeliklerine ilişkin veriler içermekte ve böylece sosyal sermayenin çevre konusundaki bireysel tercihleri nasıl etkilediğine dair doğrudan bir ölçüm yapılabilmesine olanak sağlamaktadır. Ayrıca, birey düzeyinde toplanan bu verilerin dışında her bir etapta ülke düzeyinde işsizlik, milli gelir, demokrasi seviyesi gibi makro değişkenler de yer almaktadır. Özetle, çok geniş bir ülke grubu için hem mikro hem dem makro düzeyde veriler sunan WVS veri seti bu çalışmanın temel araştırma sorusunu yanıtlamak için gerekli verileri sunmaktadır.

WVS veri toplama aşamasında ulusal temsili örneklem yöntemini kullanmakta ve tüm ülkelerde aynı anketi uygulamaktadır. Yapılan anketler için seçilen örneklem 1000 ile 3200 katılımcı arasında değişmekte ve söz konusu örneklem her ülkenin nüfusunu yansıtacak şekilde ağırlıklandırılmaktadır. Bu nedenle WVS'nin veri toplama biçimi, popülasyonu temsil etme gücü ve ülkeler arası karşılaştırmalı analizler yapmaya olanak sağlaması sebebiyle

güvenilir bir mikro veri seti olduğu kabul edilmektedir (Dalton, 2005). Bu çalışmada kullanılan veri seti oluşturulurken, WVS anketlerinde eksik verisi olan bireyler ve ülkeler ile anketi tamamlamayan katılımcılar analize dahil edilmemiştir. Tüm bu kısıtlar dikkate alındığında, analizde kullanılan veri seti 47 ülkeden toplam 53,155 katılımcıyı kapsamaktadır. Çalışmada kullanılan tüm değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistiksel bulgular EK-1’de sunulmuştur.

Daha önce de bahsedildiği üzere, çalışmanın temel amacı, sosyal sermaye değişkenleri ile büyüme-çevre ödünleşimi arasındaki ilişkiyi analiz etmektir. Bu amaç doğrultusunda oluşturulan regresyon modelinde bağımlı değişken olarak büyüme-çevre ödünleşimini ölçen bir ikili değişken kullanılmıştır. Bağımlı değişkenin ölçülmesinde kullanılan anket sorusu şu şekilde ifade edilmektedir:

İnsanların çevre ve ekonomik büyüme konusunu tartışırken beyan ettikleri bu iki görüşten hangisi kendi görüşünüze daha yakın gelmektedir?

A. Ekonomik büyümenin yavaşlamasına ve bazı iş kayıplarının yaşanmasına neden olsa bile çevrenin korunmasına öncelik verilmeli.

B. Çevre kısmen zarar görse bile ekonomik büyüme ve yeni iş yaratma öncelikli olmalı.

Bağımlı değişken, ekonomik büyümeyi tercih eden bireyler için 0, çevrenin korunmasını tercih eden bireyler için ise 1 değerini almaktadır. Modelde kullanılan bağımsız değişkenler ise üç gruba ayrılmaktadır. İlk grup, bireylerin sosyodemografik özelliklerini ölçen cinsiyet, yaş, eğitim, çocuk sahipliği, istihdam durumu, maddi refah, yerleşim yeri ve siyasi görüş değişkenlerinden oluşmaktadır. Modelde kullanılan CİNSİYET değişkeni ikili bir değişken olarak oluşturulmuştur ve baz grup olarak erkek kategorisi seçilmiştir. Veri setindeki katılımcıların cinsiyet dağılımları incelendiğinde %49’unun erkek ve %51’inin kadın olduğu görülmektedir. Bu değişken çevre-büyüme ödünleşimi bakımından cinsiyetler arası bir farklılık olup olmadığı tespit edilebilmesi amacıyla modele dahil edilmiştir. Analizdeki YAŞ değişkeni ise katılımcıların yıl cinsinden yaşlarını ifade etmektedir. Örneklemdeki bireylerin yaşları 16 ile 103 arasında değişmekte ve yaş ortalaması 43 (SD=16,48) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu değişken çevreyi önceliklendirme konusunda jenerasyon farkının etkisini kontrol etmek amacıyla kullanılmıştır. Analize dahil edilen bir diğer sosyo-demografik değişken olan EĞİTİM değişkeni üç farklı kategoriden oluşmaktadır. Bu kategorik değişken, bireylerin eğitim seviyesi ilköğretim düzeyi veya altında ise 0, ortaokul-lise düzeyinde ise 1 ve yükseköğretim (üniversite/lisansüstü) düzeyinde ise 2 değerini almaktadır. Teorik olarak bireylerin eğitim düzeyi arttıkça çevrenin korunmasını tercih etme olasılıklarının artması beklenmektedir, dolayısıyla EĞİTİM değişkeninin bağımlı değişken üzerinde pozitif bir etkiye sahip olması öngörülmektedir. Modelde kullanılan ÇOCUK değişkeni ise bireyin çocuk sahibi olup olmama durumunu ifade eden bir ikili değişkendir ve birey çocuk sahibi değilse 0, sahibiyse 1 değerini almaktadır. Bu değişken çocuk sahibi olmanın maddi refahla ilgili endişeleri mi yoksa çevre sorunları ile ilgili kaygıları mı ön plana çıkardığı konusunda bir değerlendirme yapabilmek amacıyla analize dahil edilmiştir. Bireylerin sahip oldukları ekonomik koşulların ve yaşam standartlarının çevre konusundaki tercihlerini nasıl etkilediğini kontrol etmek amacıyla modelde iki ayrı değişken kullanılmıştır. Bunlardan ilki bireylerin bir işte çalışıp çalışmadıklarını gösteren İSTİHDAM_DURUMU değişkenidir. Bu değişken, birey yarı zamanlı/tam zamanlı bir işte çalışıyorsa ya da kendi işini yapıyorsa 1, herhangi bir gelir getirici işte çalışmıyorsa 0 değerini almaktadır. Modelde ekonomik koşullara ilişkin kullanılan ikinci değişken ise REFAH_DÜZEYİ değişkenidir. Bu değişken, bireylerin beslenme, barınma ve sağlığa erişim gibi temel insani ihtiyaçları son 12 ay içinde karşılama zorluğu yaşayıp yaşamadığını ölçmektedir ve düşük-orta (baz kategori), orta, yüksek-orta ve

yüksek olmak üzere dört ayrı kategoriden oluşmaktadır. Modelde bireylerin yaşadıkları yerleşim alanlarının çevre-büyüme tercihlerine olan etkisini görebilmek amacıyla YERLEŞİM_YERİ değişkeni oluşturulmuştur. Değişkenin referans kategorisi kırsal bölgelerde yaşayan bireyleri temsil etmekte, oluşturulan değişken ile kentte yaşamının kırsal bölgelerde ikamet etmeye kıyasla çevresel tercihleri nasıl şekillendirdiğinin ölçülmesi amaçlanmaktadır. Modelde kullanılan son kontrol değişkeni ise bireylerin siyasi eğilimlerini temsil eden SİYASİ_GÖRÜŞ değişkenidir. Bu değişken sol ve sağ görüşlü olmak üzere iki kategoriden oluşmaktadır ve analize dahil edilirken baz kategori olarak sağ görüşlü bireyler tercih edilmiştir.

Çalışmanın ana konusunu oluşturan sosyal kimliğin çevre-büyüme ödünleşimi üzerindeki etkilerini analiz edebilmek amacıyla modelde iki farklı değişken kullanılmıştır. Bireylerin üye oldukları çevre kuruluşları ve aktif olarak rol aldıkları diğer gönüllü kuruluşlara ait bilgiler WVS kullanılarak elde edilmiştir. Modelde kullanılan ÇEVRESEL_ÜYELİK değişkeni bireyin bir çevre örgütüne üye olup olmadığını ifade eden ikili bir değişkendir. Bu değişken üyeliği olan bireyler için 1, diğerleri için 0 değerini almaktadır. GÖNÜLLÜ_ÜYELİK ise WVS veri setinde listelenen gönüllü organizasyon ve kuruluşlardaki aktif üyeliği ifade etmektedir. Bu değişken düşük, orta ve yüksek olmak üzere 3 kategoriden oluşmaktadır. İlgili literatürde, grup üyeliği ve bunun sonucunda oluşan grup empatisi ve dayanışması gibi normların, bireyleri, çevreyi önceliklendirmede daha istekli olmaya teşvik ettiği vurgulanmaktadır (Brieger, 2019). Bu bağlamda, bireylerin üye oldukları çevre örgütleri ve gönüllü kuruluşlar ile çevre-büyüme ödünleşimi arasında pozitif bir ilişki olması beklenmektedir. EK-2’de sunulan haritalarda büyüme-çevre ödünleşiminde çevreyi önceliklendirme olasılığı, gönüllü kuruluşlara aktif üyelik ve çevresel örgütlere üyelik ülke ortalamaları sunulmuştur.

Yukarıda sıralan mikro düzeydeki belirleyicilerin yanı sıra, bireylerin içinde yaşadıkları ülkelerin ekonomik ve çevresel koşullarının da bireyin büyüme-çevre ödünleşimindeki tutumunu etkilemesi beklenmektedir. Bu çalışmada makro düzeydeki bu etkilerin kontrol edilmesi amacıyla kişi başına düşen milli gelir, işsizlik oranı ve CO2 emisyonu modele dahil edilmiştir. Modeldeki tüm bu makro değişkenler bireysel verilere benzer şekilde WVS’den alınmıştır. Bireylerin tercih setlerini ve tutumlarını etkileyen en önemli faktörlerin başında gelir seviyesinin geldiği kabul edilmektedir. Çevre ekonomisinde çevre-gelir ilişkisi analizi, çevresel kalitenin normal mal olduğu hipotezine dayanmaktadır. Bu analize göre gelir arttıkça, çevresel kalitenin talebi de artmaktadır. Ancak bilinen adıyla “Çevresel Kuznets Eğrisi” (EKC) hipotezi, çevresel kirlilik düzeyleri ile ekonomik gelişme arasında ters U şeklinde bir ilişki olduğunu öne sürmektedir (Grossman ve Krueger, 1995; Kuznets, 2019). Bu hipotez, ekonomik büyümenin ilk aşamada çevresel bozulmayı hızlandıracağını, fakat belli bir gelir düzeyinden sonra erken aşamalarda neden olduğu bu çevresel etkileri düzeltereğini savunmaktadır. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, ekonomik gelişmenin ilk aşamalarında çevresel kalite lüks mal olarak kabul görmekte, dolayısıyla gelişmekte olan ülkeler ekonomik büyümeyi temiz bir çevreye tercih etmektedir. Fakat belli bir gelişmişlik düzeyine ulaşan ülkelerde çevresel kalite normal mala dönüşmekte, daha sıkı çevre politikalarının fırsat maliyeti düşmekte ve temiz çevre ekonomik büyümeye tercih edilmektedir (Bernauer vd., 2010: 520-521). Gelir ile çevre arasında makro düzeyde kabul edilen bu ilişkinin bireysel düzeydeki yansımalarını test edebilmek amacıyla buradaki modelde kişi başına düşen milli gelir (MİLLİ_GELİR) değişkeni kullanılmıştır. Analize dahil edilen ikinci makro ekonomik değişken ülkelerin işsizlik oranlarıdır. Literatürdeki ana kabul yüksek işsizlik oranlarının beraberinde getirdiği ekonomik sıkıntıların bireyleri ekonomik büyüme odaklı tercihler yapmaya teşvik edebileceği yönündedir (Kenny, 2020). Bu

çerçeve, işsizlik probleminin yüksek olduğu dönemlerde, bireylerin, çevre karşısında büyümeyi önceliklendirilmesi daha olasıdır, yani modelde kullanılan İŞSİZLİK değişkeni ile bağımlı değişken arasında negatif bir ilişki olması beklenmektedir. Son olarak, bireylerin, yaşadıkları ülkelerdeki çevresel koşulların, çevre-büyüme ödünleşimi üzerindeki etkisini kontrol etmek adına modele CO₂ EMİSYONU değişkeni dahil edilmiştir. Bu değişken, bir ülkedeki toplam karbon emisyonu salınımını ifade etmektedir ve makro düzeyde ülkelerin çevresel koşullarına dair bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Literatürde, ülkelerin çevresel koşullarının bireysel tercihler üzerinde birbirine zıt iki farklı etkisi olabileceği belirtilmektedir. Bunlardan ilki, ekolojik kırılganlığın yüksek olduğu ülkelerde, çevresel kaliteye duyulan ihtiyacın fazla olması sebebiyle, bireylerin, çevreyi büyüme karşısında önceliklendirmesi yönündeki pozitif etkidir. Buradaki temel varsayım, çevre problemlerine daha fazla maruz kalan ülkelerde bireylerin ve politikacıların ekolojik kırılganlığı azaltmak için gerekli tedbirleri almakta daha istekli olmasıdır (Sprinz ve Vaahtoranta, 1994: 79; Roberts vd., 2004: 27). Öte yandan, bu ülkelerde çevrenin önceliklendirilmesi ve bu problemlerle mücadele etmenin ekonomik maliyetleri de oldukça yüksek olacaktır. Dolayısıyla, bu tür ekonomik maliyetlere katlanmaktan kaçınan ve büyümenin yarattığı refah artışından mahrum kalmak istemeyen bireylerde bu etkinin negatif olması beklenmektedir. Ampirik analiz sonuçları bu iki etkiden hangisinin daha baskın olduğuna bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir.

3.2. Yöntem

Bu çalışma lojistik regresyon modelini kullanarak çevre-büyüme ödünleşiminin belirleyicilerini analiz etmektedir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada kullanılan ekonometrik modeli oluşturmak için, öncelikle ikili lojistik model yardımıyla her bir bağımsız değişkenin tekli etkilerine bakılmıştır. Bağımlı değişken üzerindeki etkisi 0.25'ten düşük p-değerine sahip olan açıklayıcı değişkenler çoklu lojistik regresyon modeline dahil edilmiştir. Daha sonra, geriye doğru eleme (*backward elimination*) yöntemi kullanılarak modelin nihai haline karar verilmiştir. Modelin bağımlı değişkeni çevre-büyüme ödünleşimini ölçen bir ikili değişken olduğu için, çalışmada ikili (*binomial*) lojistik regresyon modeli tercih edilmiştir. Modeldeki her bir bağımsız değişkene ait beta katsayıları, pseudo maksimum olabilirlik yöntemi ile tahmin edilmiştir ve tüm standart hata tahminleri Taylor Serisi doğrusallaştırma yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır.

Bu çalışmada, regresyon tahminleri yapılırken kullanılan örneklemin, ülke nüfusunu doğru bir şekilde temsil edebilmesi adına WVS veri seti tarafından sağlanan ağırlıklandırma katsayıları kullanılmıştır. WVS'de her bir katılımcı için bir örneklem ağırlığı belirlenmektedir ve bu ağırlıklar, ülke nüfusu içindeki farklı grupların orantılı temsiliyi yansıtmaktadır. Ankete katılan ülkeler örneklemini kendi nüfus yapılarını temsil edecek şekilde nasıl ağırlıklandırmaları gerektiği konusunda karar verme yetkisine sahiptirler. Her bir ülke örneklem ağırlıklarını cinsiyet, yaş, eğitim ve çeşitli sosyo-ekonomik değişkenleri dikkate alarak belirlemektedir. Bu çalışmada, ülkeler arası karşılaştırmalı analizler yapmaya imkân tanıyan 1000'e eşitlenmiş ağırlıklar kullanılmıştır (S018: 1000-*equilibrated weight*) (Haerper vd., 2022). Anket verilerine dayanan çalışmalarda analizler yapılırken örnekleme ortak özellikleri paylaşan ve katman (*strata*) olarak adlandırılan küçük grupların dikkate alınması gerekmektedir. Genel olarak katmanlar, coğrafi konum, gelir düzeyi veya cinsiyet gibi çalışmanın amacına göre değişebilen farklı kriterler göz önünde bulundurularak oluşturulabilir. Bu çalışmanın amacı doğrultusunda, analizde kullanılan veri setindeki katmanlar ülkeler olarak belirlenmiştir. Son olarak, ikili lojistik modelde açıklayıcı değişkenlerin çevre-büyüme ödünleşimi üzerindeki doğrudan etkilerinin yorumlanabilmesi için marjinal etkilerin hesaplanması gerekmektedir. Marjinal etkiler bağımsız değişkende

gerçekleşen bir birimlik artışın bağımlı değişkenin gerçekleşme olasılığı üzerindeki etkisini göstermektedir. Bu sebeple, her bir kontrol değişkeninin ve sosyal sermaye bileşenlerinin çevre-büyüme ödünleşimi üzerindeki doğrudan etkilerinin yorumlanabilmesi için regresyon katsayıları tahminlendikten sonra marjinal etkiler hesaplanmış ve ilgili tabloda paylaşılmıştır.

4. Bulgular

Tablo 1, bireylerin büyüme-çevre ödünleşimini etkileyen birey temelli faktörler ile ülkeye özgü makroekonomik değişkenleri içeren lojistik regresyon modelinin sonuçlarını sunmaktadır. Tablodaki ilk dört sütun modele ait farklı spesifikasyonları gösterirken, çalışmanın nihai modeli 5 numaralı sütunda sunulmuştur. Bu nihai modele ilişkin marjinal etkiler ise 6 numaralı sütunda yer almaktadır. Çalışmada elde edilen temel sonuçlar yorumlanırken 5 ve 6 numaralı sütunda yer alan ve ülke sabit etkileri içeren modeller dikkate alınmıştır.

Sosyo-ekonomik ve demografik değişkenler

Birey düzeyindeki kontrol değişkenlerinden ilki olan cinsiyet değişkeni büyüme-çevre ödünleşimi çalışmalarında en sık kullanılan demografik faktörlerden biridir. Literatürde, kadınların çevreye ilişkin tutumlarının erkeklere kıyasla daha çevreci olduğunu vurgulayan birçok çalışma bulunmaktadır (Blocker ve Eckberg, 1997; Dietz, vd. 2002; Escario, 2022). Bu çalışmada da literatürdeki diğer çalışmalarla uyumlu olarak kadınların, erkeklere kıyasla büyüme-çevre ödünleşiminde çevrenin korunmasına öncelik verme olasılıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Tablo 1-Sütun 5).

Modele dahil edilen ikinci demografik faktör olan yaş değişkenine ilişkin sonuçlar incelendiğinde ise, baz kategori olan yaşlı bireylere kıyasla diğer bütün yaş kategorilerinin istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif katsayılara sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, Asai vd. (2022)'nin de belirttiği üzere 65 yaş üzeri bireylere kıyasla daha genç olan bireylerin çevreyi önceliklendirme eğiliminin daha yüksek olduğuna işaret etmektedir. Marjinal etkiler bağlamında incelendiğinde ise, çevreyi önceliklendirme olasılığı en yüksek yaş grubunun 19-24 yaş grubu gençler olduğu görülmektedir. Özellikle, ankete konu olan 2017-2022 döneminin, iklim aciliyetinin ilan edildiği ve iklim krizinin Avrupa'da eğitimin tüm seviyelerine taşındığı bir dönem olduğu düşünüldüğünde, genç yaştaki bireylerin büyüme yerine çevrenin korunmasını tercih ettiğine işaret eden bu sonuç beklentilerle uyumludur. Yapılan analizler, eğitim seviyesinin de bireylerin çevre konusundaki tercihlerini etkileyen faktörlerden biri olduğunu göstermektedir. Bulgular, eğitimsiz ya da ilkökul düzeyinde eğitime sahip bireylere kıyasla, görece yüksek düzeyde eğitim almış bireylerin çevreden yana tutum takınma olasılığının daha fazla olduğunu belirtmektedir. En dikkat çekici nokta ise, literatürdeki sonuçlarla uyumlu olarak (Escario, 2022; Asai vd., 2022) üniversite ve yükseköğretim mezunu olanların çevreden yana tutum takınma olasılığının hem baz kategori olan ilkökul mezunu bireylerden hem de ortaokul ve lise mezunu bireylerden yüksek olmasıdır. Tablo 1'deki sonuçlar bireylerin çocuk sahibi olma durumlarının çevre-büyüme ödünleşimini doğrudan etkilediğine işaret etmektedir. Analizler, örneklemedeki 47 ülkede, çocuğu olan bireylerin çocuğu olmayanlara kıyasla çevreyi önceliklendirme olasılıklarının daha düşük olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, çocuğu olan insanlar için "ekonomik güvenliğin", "çevresel güvenliğe" tercih edildiği bir tabloyu yansıtmaktadır.

Tablo 1: İkili Lojistik Regresyon Modeli Sonuçları ve Marjinal Etkiler

	Baz Model (1)	Genişletilm iş Model-I (2)	Genişletilm iş Model-II (3)	Genişletilm iş Model-III (4)	Nihai Model+SE (5)	Marjinal Etkiler (6)
Sosyo-Ekonomik ve Demografik Değişkenler						
<i>CİNSİYET</i> (Ref. Erkek)						
<i>Kadın</i>	0,076*** (0,0197)	0,0804*** (0,0197)	0,0827*** (0,0197)	0,0799*** (0,0193)	0,0827*** (0,0197)	0,0201*** (0,0048)
<i>YAŞ</i> (Ref: 65>=)						
<i>19-24</i>	0,1271*** (0,0403)	0,1214*** (0,0403)	0,1193*** (0,0404)	0,1548*** (0,0385)	0,1193*** (0,0404)	0,0290*** (0,0098)
<i>25-39</i>	0,0674** (0,0319)	0,073** (0,0319)	0,0711** (0,032)	0,0750** (0,0304)	0,0711** (0,0304)	0,0172** (0,0077)
<i>40-64</i>	0,0705** (0,0298)	0,0749** (0,0298)	0,0743** (0,0299)	0,0810*** (0,0288)	0,0743** (0,0299)	0,0180** (0,0072)
<i>EĞİTİM</i> (Ref: İlkokul)						
<i>Ortaokul-Lise</i>	0,1771*** (0,0259)	0,1751*** (0,0259)	0,1873*** (0,0261)	0,1054*** (0,0237)	0,1873*** (0,0261)	0,0462*** (0,0064)
<i>Y. öğretim</i>	0,4596*** (0,0283)	0,444*** (0,0284)	0,4569*** (0,0287)	0,3734*** (0,0256)	0,4569*** (0,0287)	0,1104*** (0,0068)
<i>ÇOCUK_SAHİPLİĞİ</i> (Ref: Çocuksuz)						
<i>Çocuk var</i>	-0,0711*** (0,0251)	-0,0711*** (0,0251)	-0,0706*** (0,0252)	-0,0446* (0,0244)	-0,0706*** (0,0252)	-0,0171*** (0,0061)
<i>İSTİHDAM_DURUMU</i> (Ref: Çalışmayan)						
<i>Çalışan</i>	-0,0249 (0,0222)	-0,0348 (0,0223)	-0,0334 (0,0223)	-0,0457** (0,0216)	-0,0334 (0,0223)	-0,0081 (0,0054)
<i>MADDİ_REFAH</i> (Ref: Düşük)						
<i>Düşük-Orta</i>	0,0086 (0,0984)	0,0206 (0,0987)	0,0253 (0,0987)	0,0903 (0,0985)	0,0253 (0,0987)	0,0063 (0,0246)
<i>Yüksek-Orta</i>	0,1817* (0,0961)	0,2119** (0,0965)	0,2158** (0,0964)	0,2841*** (0,0960)	0,2158** (0,0964)	0,0533** (0,0240)
<i>Yüksek</i>	0,2601*** (0,0962)	0,3001*** (0,0967)	0,3022*** (0,0966)	0,2722*** (0,0959)	0,3022*** (0,0966)	0,0743*** (0,0240)
<i>YERLEŞİM_YERİ</i> (Ref: Kır)						
<i>Kent</i>			-0,1062*** (0,0236)	-0,0226 (0,0218)	-0,1062*** (0,0236)	-0,0257*** (0,0056)
<i>SİYASİ_GÖRÜŞ</i> (Ref: Sağ)						
<i>Sol</i>			0,2543*** (0,0264)	0,2573*** (0,0255)	0,2543*** (0,0264)	0,0618*** (0,0064)
Sosyal Sermaye Değişkenleri						
<i>ÇEVRESEL_ÜYELİK</i> (Ref: Üyelik Yok)						
<i>Üyelik var</i>		0,1127*** (0,0293)	0,1105*** (0,0293)	0,1448*** (0,0283)	0,1105*** (0,0293)	0,0267*** (0,0070)
<i>GÖNÜLLÜ_ÜYELİK</i> (Ref: Düşük)						
<i>Orta</i>		0,1043*** (0,0256)	0,101*** (0,0256)	0,1921*** (0,0245)	0,101*** (0,0256)	0,0245*** (0,0062)
<i>Yüksek</i>		0,1403*** (0,0273)	0,1311*** (0,0273)	0,2147*** (0,0254)	0,1311*** (0,0273)	0,0318*** (0,0065)

Ülkeye Özgü Makro Değişkenler						
<i>İŞSİZLİK</i>				-0,1153*** (0,0151)	-0,4613*** (0,1379)	-0,1122*** (0,0335)
<i>MİLLİ_GELİR</i>				0,1061*** (0,0129)	0,4266*** (0,06)	0,1037*** (0,0145)
<i>CO2_EMİSYONU</i>				0,0180*** (,0057)	-0,2453*** (,0321)	-0,0596*** (,0077)
<i>Gözlem</i>	53,155	53,155	53,155	53,155	53,155	53,155
<i>Ülke Sayısı (strata)</i>	47	47	47	47	47	47
<i>Ülke Sabit Etkileri</i>	Var	Var	Var	Yok	Var	-
<i>AIC</i>	69414,34	69326,15	69104,91	70821,33	69104,91	-

Standart hatalar parantez içinde gösterilmiştir. *** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur. Analizler, Stata 14 sürümünde "svy: logit" komutu kullanılarak yapılmıştır.

Maddi durumu görece daha yüksek olan bireylerde çevrenin korunması gibi post-materyalist değerleri önceliklendirme olasılığının daha yüksek olduğu ilgili literatürde birçok çalışma tarafından dile getirilmiştir (Inglehart, 1977, 1995; Abramson ve Inglehart, 1994; Franzen ve Mayer, 2010 ve Wroe, 2015). Bu bağlamda, analizlerde bireylerin maddi durumlarını yansıtacak ve bu ilişkiyi test etmemize olanak sağlayacak iki farklı değişken kullanılmıştır. Modeldeki ilk değişken bireylerin kendilerine gelir sağlayan bir işte çalışıp çalışmadıklarını gösteren istihdam değişkenidir. Tablo 1'deki bulgular incelendiğinde istihdam durumu ile büyüme-çevre ödünleşimi konusundaki tercihler arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucu görülmektedir. Bu sonuç, beklentilerin aksine bireysel işsizliğin çevreye ilişkin tercihler üzerinde negatif bir etkisi olmadığına işaret etmektedir. Bireylerin maddi durumlarını yansıtmak amacıyla kullanılan ikinci değişken maddi refah değişkenidir. Analiz sonuçları, beklentilerle uyumlu olacak şekilde, maddi refahı görece daha yüksek olan bireylerin büyüme karşısında çevreyi tercih etmeye daha yatkın olduklarını göstermektedir. Marjinal etkiler karşılaştırıldığında ise, referans gruba kıyasla çevreyi önceliklendirme olasılığı en yüksek olan grubun, tıpkı post-materyalist değerler hipotezinde belirtildiği gibi, maddi refah düzeyi en yüksek olan kesim olduğu dikkat çekmektedir.

Bireylerin yerleşim yerleri de çevrenin önceliklendirilmesini etkileyen faktörlerden biri olarak ele alınmaktadır. Brehm vd. (2013), insanların yaşam alanlarının, yalnızca bir mekân olmanın ötesinde değerlerin şekillendiği, aidiyetin belirlendiği, geçimlik üretimin sürdürüldüğü alan olarak çevreye ilişkin tutumların belirlenmesinde rol oynadığını ifade etmektedir. Bu çalışmada da kırdaki ve kentte yaşayanlar arasında, çevrenin önceliklendirilmesi konusunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Bulgular, kentte yaşayanların, kırdaki yaşayanlara göre çevresel tahribat pahasına büyümenin sağlanmasını destekleme olasılıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Kırsal alanların temel geçim kaynağının tarımsal üretim olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu sonuçlar beklentilerle uyumludur. Çünkü, kuraklık, su baskınları, aşırı yağışlar ve ani sıcaklık değişimleri gibi doğa olayları, tarımsal üretimi doğrudan etkileyerek kırsal bölgelerde yaşayan insanların çevresel tahribatın olumsuz sonuçlarına daha fazla maruz kalmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, bu bölgelerde yaşayan bireyler kısa vadeli büyümenin ekonomik getirilerine kıyasla uzun vadede kendilerine daha fazla yarar sağlayacağını düşündükleri çevresel önlemleri tercih etme eğiliminde olmaktadır. Son olarak, analizler, bireylerin ideolojik eğilimlerinin çevre ile ilgili tercihleri üzerinde etkili olduğuna işaret etmektedir. Sonuçlar incelendiğinde, sol siyasi görüşe sahip bireylerin sağ ideolojiye sahip bireylere kıyasla çevreyi büyümeye tercih etme eğilimlerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuç, literatürde sağ ideolojileri maddi refah ile, sol ideolojileri ise post-materyalistik ihtiyaçlar ile özdeşleştirilen önceki çalışmaların bulguları ile uyumludur.

(Kayser ve Grafstorm, 2016; Abu-Chadi ve Kayser, 2017; Mildenberger ve Leiserowitz, 2017; Kozal, 2023).

Sosyal Sermaye Değişkenleri

Bu çalışma kapsamında sosyal sermayenin çevrenin korunması ile ilgili tercihler üzerindeki etkisi iki ayrı değişken (ÇEVRESEL_ÜYELİK ve GÖNÜLLÜ_ÜYELİK) aracılığıyla analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 1'in ikinci kısmında sosyal sermaye değişkenleri başlığı altında paylaşılmıştır. Sonuçlar, bütün modellerde her iki değişken ile çevrenin önceliklendirilmesi arasında güçlü ve pozitif bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Bu da analize konu olan 47 ülkede çevresel örgütlere ve diğer gönüllü kuruluşlara üye olan bireylerin büyümeye kıyasla çevreyi önceliklendirme konusunda daha istekli olduklarına işaret etmektedir. Ayrıca, marjinal etkilere bakıldığında, her iki değişkene ait katsayıların birçok sosyo-ekonomik ve demografik değişkene kıyasla görece yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Dolayısıyla bulgular, diğer bireysel ve makro faktörler kontrol edildiğinde dahi, kişinin sosyal ağlara dahil olmasının çevreyi koruma konusundaki tutumu üzerinde oldukça önemli bir role sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde Tablo 1'deki sonuçlar, sosyal gruplarla olan bağların, bireyi, çevreyi koruma adına daha istekli olmaya teşvik ettiğini göstermektedir. Bu çerçevede, bu çalışmadaki analizler, çeşitli sosyal gruplara ve ağlara dahil olan bireylerin grup refahını gözetecek biçimde daha çevreci bir tutum takındığını ortaya koyan teorik ve ampirik çalışmaların bulgularını destekler niteliktedir (Tucker, 1978; Frank vd., 2000; Smith ve Wiest, 2002; Dalton, 2015; Brieger, 2019).

Ülkeye özgü makro değişkenler

Tablo 1'deki sonuçlar mikro düzeydeki belirleyicilerin yanı sıra, bireylerin içinde yaşadığı ekonomik ve çevresel koşulların da büyüme-çevre ödünleşimine dair tercihler üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Örneğin, sonuçlar incelendiğinde işsizlik oranının bütün modellerde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir işarete sahip olduğu, dönemsel olarak işsizliğin yüksek olduğu ülkelerde bireylerin çevre yerine büyümeyi tercih etme olasılıklarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Öte yandan, sonuçlara göre kişi başına düşen milli gelir ile daha çevreci bir tutum sergileme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. Bu da yüksek refah seviyesine sahip ülkelerde bireylerin çevreyi önceliklendirmeye daha yatkın ve istekli olduğuna işaret etmektedir. Bu iki değişkene ait bulgular beraber değerlendirildiğinde, daha iyi ekonomik koşullara sahip ülkelerde, bireylerin, çevreye önem verme olasılıklarının daha yüksek olacağını öne süren post-materyalist değerler hipotezinin bu örneklem için geçerli olduğu görülmektedir.

Sonuçlar ayrıca, karbon emisyonunun yüksek olduğu bölgelerde yaşayan bireylerin büyümeye kıyasla çevreyi daha az önemsediklerine işaret etmektedir. Bütün modellerde CO2_EMİSYONU değişkeni istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bulunmuştur. Bu durum bireylerin çevresel tahribata neden olacağını bilmelerine rağmen refah kaybı yaşamamak adına ekonomik büyümeyi tercih ettikleri şeklinde yorumlanabilir. Bir başka ifade ile bireyler yüksek emisyon salınımını hızlı refah artışı ile eşleştirmekte ve büyüme ile çevresel etkilerin birbirinden ayrıştırılamayacağı düşüncesiyle çevresel bozulmaya rağmen büyümeyi desteklemektedir. Son olarak, tüm bu değişkenlere ilişkin marjinal etkiler incelendiğinde, makro değişkenlere ait katsayıların birey temelli değişkenlere kıyasla oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Genel hatlarıyla değerlendirildiğinde, makro değişkenlere ilişkin bu sonuç, büyüme-çevre ödünleşimini etkileyen birey temelli faktörlerin, ancak ülkelerde post-materyalist eğilimleri destekleyecek ortamın yaratılması ile görünür olabileceğini ortaya koyan Inglehart'ın (1977)

bulguları ile uyumlu gözükmektedir. Bu bulgular, aynı zamanda bireylerin yaşadıkları ülkelerin ekonomik görünümünün, bireylerin büyüme-çevre ödünleşimindeki tercihleri üzerinde belirleyici bir etkisi olacağını savunan diğer çalışmaların sonuçları ile de paralellikler taşımaktadır (Kenny, 2020; Brulle vd., 2012, Kahn ve Kotchen, 2011).

5. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, sosyal sermayenin, bireylerin büyüme-çevre ödünleşimi konusundaki tutumlarını nasıl etkilediğini incelemektedir. Bu amaç doğrultusunda, WVS (2017-2022) 7. Etap verileri kullanılarak oluşturulan örneklem, lojistik regresyon modeli aracılığıyla analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, sosyal sermayenin, bireylerin çevre ve ekonomik büyüme arasındaki tercihlerini belirlemede önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Analizler, mikro ve makro düzeydeki faktörlerden bağımsız olarak, çevresel örgütlere ve çeşitli gönüllü kuruluşlara üye olan bireylerin daha çevreci bir tutum sergilediğini göstermektedir. Bu sonuç, grup üyeliği ve bunun sonucunda oluşan grup empatisi ve dayanışması gibi normların bireyleri çevreyi önceliklendirmede daha istekli olmaya teşvik ettiğine işaret etmektedir. Sosyal sermaye değişkenlerinin dışında, yapılan analizler, bireylerin çevre ve büyümeye ilişkin tercihlerinin bazı sosyo-ekonomik ve demografik faktörlerden de etkilendiğini göstermektedir. Bulgular, kadınların, gençlerin, yüksek eğitim düzeyine sahip, maddi refah düzeyi yüksek, kırsalda yaşayan ve sol görüşlü bireylerin çevreyi önceliklendirme konusunda daha istekli olduğuna; çocuklu bireylerin ise büyüme yanlısı bir tutum takındıklarına işaret etmektedir. Öte yandan ampirik analizler, ülkeye özgü makroekonomik ve çevresel koşulların da bireylerin çevre konusundaki yaklaşımlarını şekillendirmede oldukça önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuçlara göre, düşük işsizlik oranına, yüksek gelir düzeyine ve daha iyi çevresel göstergelere sahip ülkelerde yaşayan bireylerin çevreyi önceliklendirme olasılıkları daha yüksek olmaktadır. Ayrıca, bulgular, bu değişkenlerin birey temelli değişkenlere kıyasla daha yüksek marjinal etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Bu da makro düzeyde post-materyalist eğilimleri destekleyecek çevresel ve iktisadi ortamın yaratılmasının bireylerin tercihlerini yönlendirmede oldukça kritik bir öneme sahip olduğu tezini desteklemektedir.

Çalışmanın sonuçları akademik ve politik birçok güncel tartışmayla yakından ilişkilidir. Örneğin, Raworth'un (2019) ve Jackson'ın (2021) çalışmalarında belirttiği gibi, sanayi devriminden bugüne, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, büyümenin gerekliliği mitsel bir role bürünmüştür. Çoğu ülkede büyüme, politik bir gereklilik olarak ele alınmakta ve hükümetler iktisadi kalkınmadan eğitime kadar pek çok alanda politikalarını ve propagandalarını bu doğrultuda şekillendirmektedir. Bu sebeple, bireylerde çevreye kıyasla büyüme yanlısı tutum çok daha kolay bir şekilde benimsenmektedir. Ancak, özellikle son 10 yılda GSYİH'nin büyümenin ve kalkınmanın tek ölçütü olmaktan çıkartılması ve büyümenin sorgulanması çağrıları giderek önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda, birçok ülkede iklim aciliyeti ve sürdürülebilirlik tartışmalarına paralel olarak daha çevreci bir büyüme modeline geçiş yapılmaya çalışılmaktadır (örn. Avrupa yeşil mutabakatı ve Çin döngüsel ekonomi eylem planları). Dolayısı ile son yıllarda dönüşen bu paradigmanın bireylerin büyüme-çevre ödünleşimine dair tercihlerini uzun vadede çevre lehine değiştirebileceği düşünülmektedir. Bu çalışmanın sonuçları da makro düzeyde uygulanan politikaların bireylerin tercihlerini yönlendirmede önemli bir rol oynadığını göstererek, çevre konusunda atılacak olumlu adımların ancak ulusal ve uluslararası çapta yürütülecek kapsamlı politikalar ile mümkün olabileceğine işaret etmektedir. Mikro düzeyde ise, bu çalışmanın sonuçları bireylerin çevresel tercihlerini şekillendirmede sosyal ağların en önde gelen faktörlerden biri olduğunu, dolayısıyla politika

yapıcıların, çevre konusundaki farkındalığı ve çevresel iş birliğini teşvik etmek adına sosyal ağlara katılımı özendirecek stratejiler geliştirmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bu kapsamda atılabilecek adımlardan ilki, bireylerin çevresel farkındalığını artıracak eğitici faaliyetlerin planlanması ve yaygınlaştırılmasıdır. Çünkü, kapsamlı çevre eğitiminin erken dönemde resmi müfredatlara entegre edilmesi ve hükümetlerin sivil toplum kuruluşları ile birlikte sürdürülebilir uygulamaların önemini vurgulayan etkili kampanyalar düzenlemesi bireylerin sosyal ağlara katılımını ve bu şekilde daha çevre yanlısı tutumlar sergileme olasılıklarını arttıracaktır. Ancak, bu çalışmadaki bulguların da işaret ettiği üzere, planlanan politikalar ile istenen sonuçlara ulaşılabilmesi için, bireylerin ekonomik ve sosyal farklılıklarını da göz önüne alan ve toplumun her kesimini kapsayacak çeşitlendirilmiş stratejiler izlenmesi gerekmektedir. İkinci olarak, daha etkin çevre politikalarının oluşturulabilmesi için, hükümetlerin tek merkezli ve yukarıdan aşağı yaklaşımlar yerine, çevre örgütleri, aktivistler ve girişimciler gibi toplumunun birçok kesiminin dahil edildiği aşağıdan yukarı doğru bir politika yapım sürecini benimsemeleri gerekmektedir. Böylesine kapsayıcı bir yaklaşımın, kamuoyunun düşünceleriyle uyumlu politikaların ortaya çıkmasını sağlayarak çevre konusunda vatandaşların sahiplenme ve sorumluluk duygularını arttırabileceği düşünülmektedir. Son olarak, bu çalışmanın işaret ettiği en önemli noktalardan biri, birey düzeyindeki yaklaşımlara ilişkin verilerin düzenli olarak toplanması ve takip edilmesinin çevre politikalarının performansını arttırabilmek için oldukça değerli olduğu yönündedir. Bu bağlamda, hükümetlerin, üniversitelerin ve diğer araştırma kuruluşlarının, zaman içinde çevresel duyarlılığı ve farkındalığı ölçen çalışmalara yönelik kaynak ayırmaları bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü, bireylerin değişen çevresel tercihlerinin ve bunları etkileyen faktörlerin düzenli olarak değerlendirilmesi, politika yapıcılara stratejilerini etkili bir şekilde dönüştürmeleri ve değişen toplumsal dinamikler ışığında çevre politikalarını güncelleyebilmeleri için bir yol haritası sunacaktır.

Çalışma ortaya koyduğu sonuçlar ile çevresel sürdürülebilirliğe yönelik politika oluşturma süreçlerine katkı sağlamakla birlikte bazı kısıtlara da sahiptir. İlk olarak, bu çalışmada yapılan ampirik analizler WVS’de verisi eksiksiz olan ülkeleri içeren bir örnekleme dayanmaktadır. Bu sebeple, çalışmada kullanılan veri seti belirli sayıda ülkeyi analiz dışında bırakmakta, bu da çalışmanın sonuçlarının tüm popülasyonu yansıtacak şekilde yorumlanmasını engellemektedir. İleride yapılacak çalışmalarda analizlerin farklı çevresel ve makroekonomik koşullara sahip olan yeni ülkeleri içerecek şekilde genişletilmesi, daha güvenilir ve genelleştirilebilir sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır. Bunun dışında, bu çalışma bireylerin çevre-büyüme ödünleşimine ilişkin tercihlerine odaklanmakta, ancak bu tercihlerin eylem ve davranışlara dönüşme aşamasını analiz dışında bırakmaktadır. Çevre politikalarının etkinliğinin birey düzeyindeki bu eylemlerle doğrudan bağlantılı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, düşünce ve eylemler arasındaki bu ilişkinin araştırılması çevre konusunda daha doğru politikalar oluşturulması adına önemli katkılar sağlayacaktır. Bu kapsamda, ileride yapılacak olan çalışmalarda bu konunun ayrıntılı bir şekilde ele alınmasının ve ampirik kanıtlar ışığında değerlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Abou-Chadi, T. & Kayser, M. (2017). It's not easy being green: why voters punish parties for environmental policies during economic downturns. *Electoral Studies*, 45, 201–207. doi:10.1016/j.electstud.2016.10.009
- Aktar, M. A., Alam, M. M., & Al-Amin, A. Q. (2021). Global economic crisis, energy use, CO2 emissions, and policy roadmap amid COVID-19. *Sustainable Production and Consumption*, 26, 770-781.
- Asai, K., Borgonovi, F., & Wildi, S. (2022). Understanding how economic conditions and natural disasters shape environmental attitudes: A cross-country comparison to inform policy making. *OECD Social, Employment, and Migration Working Papers*, (280), 0_1-75.
- Beckerman, W. (1992). Economic growth and the environment: Whose growth? Whose environment?. *World development*, 20(4), 481-496.
- Bekun, F. V., Alola, A. A., Gyamfi, B. A., & Yaw, S. S. (2021). The relevance of EKC hypothesis in energy intensity real-output trade-off for sustainable environment in EU-27. *Environmental Science and Pollution Research*, 28(37), 51137-51148.
- Bernauer, T., Kalbhenn, A., Koubi, V., & Spilker, G. (2010). A comparison of international and domestic sources of global governance dynamics. *British Journal of Political Science*, 40(3), 509-538.
- Blocker, T. J., & Eckberg, D. L. (1997). Gender and environmentalism: Results from the 1993 general social survey. *Social Science Quarterly*, 841-858.
- Brechin, S. R., & Kempton, W. (1994). Global environmentalism: a challenge to the postmaterialism thesis?. *Social science quarterly*, 75(2), 245-269.
- Brehm, J. M., Eisenhauer, B. W., & Stedman, R. C. (2013). Environmental concern: Examining the role of place meaning and place attachment. *Society & Natural Resources*, 26(5), 522-538.
- Brieger, S. A. (2019). Social identity and environmental concern: The importance of contextual effects. *Environment and Behavior*, 51(7), 828-855.
- Dalton, R. J. (2005). The greening of the globe? Cross-national levels of environmental group membership. *Environmental politics*, 14(4), 441-459.
- Den Butter, F. A. G., & Verbruggen, H. (1994). Measuring the trade-off between economic growth and a clean environment. *Environmental and Resource Economics*, 4, 187-208.
- Dietz, T., Kalof, L., & Stern, P. C. (2002). Gender, values, and environmentalism. *Social science quarterly*, 83(1), 353-364.
- Dietz, T., Stern, P.C., Guagnano, G.A., 1998. Social structural and social psychological bases of environmental concern. *Environ.Behav.* 30, 450 – 471.
- Dunlap, R. E., & Mertig, A. G. (1997). Global environmental concern: An anomaly for postmaterialism. *Social science quarterly*, 78(1), 24-29.
- Escario, J. J., Rodriguez-Sanchez, C., Valero-Gil, J., & Casaló, L. V. (2022). COVID-19 related policies: The role of environmental concern in understanding citizens' preferences. *Environmental Research*, 211, 113082.
- Fairbrother, M., Johansson Sevä, I. & Kulin, J. (2019). Political Trust and The Relationship Between Climate Change Beliefs and Support for Fossil Fuel Taxes: Evidence from a Survey of 23 European Countries. *Global Environmental Change*, 59, 102003. doi: 10.1016/j.gloenvcha.2019.102003
- Fielding, K. S., McDonald, R., & Louis, W. R. (2008). Theory of planned behaviour, identity and intentions to engage in environmental activism. *Journal of environmental psychology*, 28(4), 318-326.
- Frank, D. J., Hironaka, A., & Schofer, E. (2000). Environmentalism as a global institution: Reply to Buttel. *American sociological review*, 65(1), 122-127.

Franzen, A. & Vogl, D. (2013). Two Decades of Measuring Environmental Attitudes: A Comparative Analysis of 33 Countries. *Global Environmental Change*, 23(5), 1001-1008. doi: 10.1016/j.gloenvcha.2013.03.009

Franzen, A., & Meyer, R. (2010). Environmental attitudes in cross-national perspective: A multilevel analysis of the ISSP 1993 and 2000. *European sociological review*, 26(2), 219-234.

Givens, J. E., & Jorgenson, A. K. (2011). The effects of affluence, economic development, and environmental degradation on environmental concern: A multilevel analysis. *Organization & Environment*, 24(1), 74-91.

Gradus, R., & Smulders, S. (1993). The trade-off between environmental care and long-term growth—pollution in three prototype growth models. *Journal of Economics*, 58(1), 25-51.

Grossman, G. M., & Krueger, A. B. (1995). Economic growth and the environment. *The quarterly journal of economics*, 110(2), 353-377.

Haerpfer, C., Inglehart, R., Moreno, A., Welzel, C., Kizilova, K., Diez-Medrano J., M. Lagos, P. Norris, E. Ponarin & B. Puranen (Eds.). (2022). *World Values Survey: Round Seven - Country-Pooled Datafile Version 5.0*. Madrid, Spain & Vienna, Austria: JD Systems Institute & WVSA Secretariat. doi:10.14281/18241.20

Haerpfer, C., Inglehart, R., Moreno, A., Welzel, C., Kizilova, K., Diez-Medrano, J., Lagos, M., Norris, P., Ponarin, E. & Puranen B. (2022): *World Values Survey Wave 7 (2017-2022) Cross-National Data-Set. Version: 4.0.0*. World Values Survey Association. DOI: doi.org/10.14281/18241.18

Hassan, S. T., Baloch, M. A., Mahmood, N., & Zhang, J. (2019). Linking economic growth and ecological footprint through human capital and biocapacity. *Sustainable Cities and Society*, 47, 101516.

Inglehart, R. (1977). *The silent revolution: Changing values and political styles among Western publics*. Princeton University Press.

Inglehart, R. (1995). Public support for environmental protection: Objective problems and subjective values in 43 societies. *PS: Political Science & Politics*, 28(1), 57-72.

Inglehart, R., & Abramson, P. R. (1994). Economic security and value change. *American political science review*, 88(2), 336-354.

Jackson, Tim. (2021). *Büyümesiz Refah: Sonlu Bir Gezegen Yönelik Bir İktisat*. (Çev. A. S. Erdoğan). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Jones, C. I. & Vollrath, D. (2013). *Introduction to Economic Growth (3rd Edition)*. New York: W. W. Norton & Company.

Kågeson, P. (2012). *Growth versus the environment: is there a trade-off?* (Vol. 14). Springer Science & Business Media.

Kayser, M. & Grafström, C. (2016). The Luxury Goods Vote: Why Left Governments are Punished More for Economic Downturns, 10.13140/RG.2.2.24409.31841

Kenny, J. (2020). Economic conditions and support for the prioritisation of environmental protection during the Great Recession. *Environmental Politics*, 29(6), 937-958.

Kozal, E. Ö. (2023). Turkey's Environment vs. Economic Growth Dilemma: Unpacking Perceptions and Influential Factors, *Kent Akademisi Dergisi*, 16(Special Issue for the 100th Anniversary of the Republic of Turkey):38-54. <https://doi.org/10.35674/kent.1346194>

Kuznets, S. (2019). Economic growth and income inequality. In *The gap between rich and poor*. Routledge.

Lin, D., Hanscom, L., Murthy, A., Galli, A., Evans, M., Neill, E., ... & Wackernagel, M. (2018). Ecological footprint accounting for countries: updates and results of the National Footprint Accounts, 2012–2018. *Resources*, 7(3), 58.

Liu, D., Xie, Y., Hafeez, M., & Usman, A. (2022). The trade-off between economic performance and environmental quality: does financial inclusion matter for emerging Asian economies?. *Environmental Science and Pollution Research*, 1-10.

Liu, D., Xie, Y., Hafeez, M., & Usman, A. (2022). The trade-off between economic performance and environmental quality: does financial inclusion matter for emerging Asian economies?. *Environmental Science and Pollution Research*, 1-10.

Luhtanen, R., & Crocker, J. (1992). A Collective Self-Esteem Scale: Self-evaluation of one's social identity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18, 302-318. doi:10.1177/0146167292183006

Martinez-Alier, J. (1995). The environment as a luxury good or "too poor to be green"?. *Ecological economics*, 13(1), 1-10.

Meadows, D. H., Meadows, D. H., Randers, J. & Behrens III, W. W. (1972). *The Limits to Growth: A Report to The Club of Rome*. Google Scholar, 91, 2.

Meeusen, C. (2014). The intergenerational transmission of environmental concern: The influence of parents and communication patterns within the family. *The Journal of Environmental Education*, 45(2), 77-90.

Mildenberger, M. & Leiserowitz, A. (2017). Public opinion on climate change: Is there an economy-environment trade-off? *Environmental Politics*, 26:5, 801-824, DOI: 10.1080/09644016.2017.1322275

Mishan, E. J. (1967). *The costs of economic growth* (p. 112). London: Staples Press.

Raworth, K. (2019). *Simit Ekonomisi 21. Yüzyıl İktisatçısı Gibi Düşünmenin Yedi Yolu* (Çev. Akın Emre Pilgir), İstanbul: Tellekt

Reese, G., Proch, J., & Finn, C. (2015). Identification with all humanity: The role of self-definition and self-investment. *European Journal of Social Psychology*, 45, 426-440. doi:10.1002/ejsp.2102

Ripple, W. J., Wolf, C., Newsome, T. M., Barnard, P., Moomaw, W. R., & Grandcolas, P. (2020). World scientists' warning of a climate emergency. *BioScience*. 70(1), 8-12.

Roberts, J. T., Parks, B. C., & Vásquez, A. A. (2004). Who Ratifies Environmental Treaties and Why? Institutionalism, Structuralism and Participation by 192 Nations in 22 Treaties. *Global Environmental Politics*, 4(3), 22-64.

Schumacher, E. F. (1973). *Small is beautiful: Economics as if people mattered*. London: Blond & Briggs.

Smith, E. K. & Mayer, A. (2018). A Social Trap for The Climate? Collective Action, Trust and Climate Change Risk Perception in 35 Countries. *Global Environmental Change*, 49, 140-153. doi: 10.1016/j.gloenvcha.2018.02.014

Smith, J., & Wiest, D. (2005). The uneven geography of global civil society: National and global influences on transnational association. *Social Forces*, 84(2), 621-652.

Sprinz, D., & Vaahtoranta, T. (1994). The Interest-Based Explanation of International Environmental Policy. *International Organization*, 48(1), 77-105.

Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin ve S. Worchel (Ed), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33-47). Monterey, CA: BrooksJCole.

Tümer, E. T., Korkmaz Tümer, E. & Erdölek Kozal, Ö. (2023). İklim Değişikliği Farkındalığı ve Kurum Algısı: Avrupa Ülkeleri Üzerine Ampirik Bir Analiz. *Fiscaoeconomia*, 7(2), 1511-1535. Doi: 10.25295/fsecon.1263231

Van den Bergh, J. C., & Verbruggen, H. (1999). Spatial sustainability, trade and indicators: an evaluation of the 'ecological footprint'. *Ecological economics*, 29(1), 61-72.

Wroe, A. (2015). Economic Insecurity and Political Trust in the United States, *American Politics Research*, 44(1), 131-163, <https://doi.org/10.1177/1532673x15597745>.

Ekler:

EK-1: Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistiksel Bulgular

Bağımlı Değişken	f	%	Yığılmalı %		
<i>TERCİH</i>					
<i>Büyüme</i>	21773	40,96	40,96		
<i>Çevre</i>	31382	59,04	100,00		
Sosyo-Ekonomik ve Demografik Değişkenler					
<i>CİNSİYET</i>					
<i>Erkek</i>	26045	49,00	49,00		
<i>Kadın</i>	27110	51,00	100,00		
<i>YAŞ</i>					
<i>19-24</i>	7662	14,41	14,41		
<i>25-39</i>	17144	32,26	46,67		
<i>40-64</i>	18185	40,96	87,63		
<i>65>=</i>	10164	12,37	100,00		
<i>EĞİTİM</i>					
<i>İlkokul</i>	15866	29,85	29,85		
<i>Ortaokul-Lise</i>	19200	36,12	65,97		
<i>Yükseköğretim</i>	18089	34,03	100,00		
<i>ÇOCUK_SAHİPLİĞİ</i>					
<i>Çocuksuz</i>	16516	31,07	31,07		
<i>Çocuk var</i>	36639	68,93	100,00		
<i>İSTİHDAM_DURUMU</i>					
<i>Çalışmayan</i>	21004	39,51	39,51		
<i>Çalışan</i>	32151	60,49	100,00		
<i>MADDİ_REFAH</i>					
<i>Düşük</i>	493	0,93	0,93		
<i>Düşük-Orta</i>	5689	10,70	11,63		
<i>Yüksek-Orta</i>	16619	31,27	42,90		
<i>Yüksek</i>	30354	57,10	100,00		
<i>YERLEŞİM_YERİ</i>					
<i>Kır</i>	16141	30,37	30,37		
<i>Kent</i>	37014	69,63	100,00		
<i>SİYASİ_GÖRÜŞ</i>					
<i>Sağ</i>	44119	83,00	83,00		
<i>Sol</i>	9036	17,00	100,00		
Sosyal Sermaye Değişkenleri					
<i>ÇEVRESEL_ÜYELİK</i>					
<i>Üyelik yok</i>	44462	83,65	83,65		
<i>Üyelik var</i>	8693	16,35	100,00		
<i>GÖNÜLLÜ_ÜYELİK</i>					
<i>Düşük</i>	28448	53,52	53,52		
<i>Orta</i>	11111	20,90	74,42		
<i>Yüksek</i>	13596	25,58	100,00		
Ülkeye Özgü Makro Değişkenler					
	Gözlem	Ort.	Std. Sap.	Min	Max
<i>İŞSİZLİK</i>	53155	6,112	4,026	0,75	18,56
<i>MİLLİ_GELİR</i>	53155	30656	25777	2311	129103
<i>CO2_EMİSYONU</i>	53155	434723	996573	1444	5006302

EK-2

Harita 1: Büyüme-Çevre Ödünleşiminde Çevreyi Önceliklendirme Olasılığı Ülke Ortalaması

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Harita 2: Gönüllü Kuruluşlara Aktif Üyelik (Ülke Ortalaması)

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Harita 3: Çevresel Örgütlere Üyelik (Ülke Ortalaması)

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Extended Abstract

Social Capital and Growth-Environment Trade-Off: Micro and Macro Effects

The importance of economic growth in mainstream economic theories holds a mythical role, as it is considered a prerequisite for improving individuals' living conditions and achieving prosperity. However, by the end of the 1960s, social scientists began to realize that rapid economic growth, dependent on Fordist industrial production, had led to various problems such as environmental degradation, resource depletion, and global climate change. These facts sparked a debate among social scientists, civil society, and politicians, questioning growth-oriented economic policies.

In response to these developments, there has been a significant body of theoretical and empirical research examining the relationship between growth and the environment. However, many of these studies focus on macroeconomic variables at the country or regional level, neglecting to include factors that influence individuals' attitudes toward the trade-off between growth and the environment. Especially in recent years, with the emergence of climate change, there has been an increasing focus on studies that investigate the determinants of individuals' attitudes towards climate change. These studies benefit from reliable data sources such as the World Values Survey (WVS), the World Gallup Poll (WGP), and the European Social Survey (ESS). However, these studies often consider only specific demographic and socio-economic characteristics of individuals, overlooking the impact of social factors and relationships on individual attitudes and behaviors. In fact, social identity theory argues that interactions with various groups and organizations directly influence individual preferences. Therefore, individuals involved in such social networks are more inclined to prioritize social issues, like the environment, that require solidarity and empathy. Neglecting the crucial role of these social relationships in analyzing attitudes towards the trade-off between the environment and growth represents a significant gap in the literature. In this respect, it can be highlighted that individual preferences and behaviors have a prominent role in determining the effectiveness of environmental policies. That is why it is necessary to analyze the perceptions and preferences of society to implement sustainable development models effectively.

Inglehart (1977, 1995) argues that to have concerns about values such as individual freedoms, quality of life, and environmental protection, individuals should first shift away from materialist concerns such as security and housing. Accordingly, prioritization of environmental protection over economic growth can only be achieved by the evolution of post-materialist values. The relationship between environmental protection and economic values that Inglehart suggests has long been a focal point of research in the social sciences. This relationship is primarily explained at the macro level that generally correlates economic development with environmental concern. However, the proliferation of comprehensive national surveys, including countries at various stages of development, has begun yielding more detailed information about developing nations. These developments provide a broader perspective on the trade-off between environmental protection and economic development. Contrary to earlier assumptions, the empirical findings reveal that ecological concern is higher than expected in most developing countries. While a universally accepted consensus on this matter is yet to emerge in the related literature, these complex national surveys have provided access to microdata from individuals across all levels of development to conduct individual-level research on environmental prioritization. This has also enabled us to look beyond the realms of prosperity and development when it comes to prioritizing the environment. It has provided an opportunity to delve into the effects of individual-based socio-economic and demographic factors, as well as individuals' relationships with the communities they live in and the impact of their social networks. According to Brieger (2019), mutual relations of a group of individuals to one another enhance intra-group and inter-group solidarity, trust, and empathy. Therefore, engaging with specific groups and social networks can play a prominent role in shaping individuals' preferences and behaviors on societal issues like the environment. In this context, the impact of group membership, one of the key components of social capital, on the environment-growth trade-off becomes an important research question. With this aim in mind, this study examines the influence of social capital, specifically membership in voluntary organizations, on the prioritization of the environment over economic growth.

Accordingly, this study aims to analyze the role of individual preferences on the trade-off between growth and the environment by using the World Values Survey (WVS). Specifically, how social capital affects individuals' attitudes towards the growth-environment trade-off, considering socio-economic/demographic and macroeconomic variables is analyzed. Logistic regression model estimations based on World Values Survey (Wave-7, N: 53.155) data for 47 countries. Two explanatory variables are created by using WVS data, memberships in environmental organizations and active participation in volunteer organizations, to measure the role of social capital. The results of the binary logistic model assert that social capital plays a significant role in shaping individuals' preferences between the environment and economic growth. Empirical findings suggest that individuals who are members of environmental and various volunteer organizations are more likely to prioritize the environment. Results reveal that social networks such as group membership, resulting in group empathy and solidarity, encourage individuals to give priority to environmental protection.

Moreover, the results suggest that women, young people, those with higher levels of education, and left-wing individuals are more likely to prioritize the environment. Conversely, having children and residing in urban areas are found to increase the likelihood of prioritizing economic growth. Empirical results also suggest that country-specific macroeconomic and environmental factors play a prominent role in shaping individuals' attitudes with regard to the environment. Findings reveal that individuals living in countries with low unemployment rates, higher income levels, and better environmental conditions are more likely to prioritize the environment. These findings also underline the significant role played by macro-level policies in shaping individuals' preferences, highlighting that environmental protection can only be achieved through comprehensive policies implemented on a national and international scale.

All in all, the result of this study underlines the role of social networks in shaping individuals' environmental preferences. Following this, policymakers should develop strategies to encourage participation in social networks to promote environmental awareness. Lastly, to create more effective environmental policies, governments should adopt a bottom-up policymaking process that involves various segments of society, such as environmental organizations, activists, and entrepreneurs, rather than relying on centralized and top-down approaches. This inclusive approach can lead to the development of policies that align with public preferences, potentially enhancing citizens' sense of ownership and responsibility regarding environmental issues.